

Posudek diplomové práce

Samuel Jezný, *Analýza vybraných obsahovo a výrazovo orientovaných oddielov Tóry: Texty Tóry pohľadom sémiotiky Charlese S. Peirce, Juria M. Lotmana a Umberta Eca*, diplomová práce přijatá na ETF UK v Praze 30.6. 2015, vedoucí doc. Petr Sláma, ThD, stran 74.

Shrnutí

Práce je pokusem představit a při exegezi Bible aplikovat některé podněty sémiotiky.

V první kapitole je představena typologie kultur Jurije M. Lotmana. Oproti klasickému modelu komunikace jako přenosu informace (textu) od emitenta k adresátovi autor představuje Lotmanovu tezi o komplexní skutečnosti vyjádřitelné vždy více než jedním jazykem (kódovacím a dekódovacím systémem). Komunikace dle (autorovy interpretace) Lotmana probíhá buď na rovině ("komunikačním kanálem") "já – on/a" nebo na rovině "já – já". V prvním případě jde o komunikaci s někým o něčem, ve druhém případě o reflexi komunikujícího já o něčem (a o sobě) v čase. Tyto dvě roviny dle autora charakterizují dva typy kultur, jednak kultury *významové*, zvětšujícího přístupu Evropy a Ameriky po 18. stol., jednak reflexivní *výrazové* kultury hledající mytopoetickým jazykem především svou vlastní identitu.

Ve druhé kapitole (s. 23 nn) autor v navázání na Lotmana představí logickou operaci abdukce, tedy operace, kdy adresát není postaven před nevyhnutelný důsledek stanovených premis (jako v případě dedukce), ani pravidlo neformuluje na základě daného počtu případů (jako u indukce), nýbrž je postaven do situace *více nebo méně neznámého kontextu*, v němž je pak jeho úsudek tvůrčím činem. Abdukce, stanovení hypotézy, je tím, o čem jde v interpretaci textu. V navázání na Umberta Eca pak autor pro abdukci zavádí dvojí možnost: Nadkódování (*overcoding*) je případ, kdy „navazujeme na existující kód a obohacujeme ho o nové, dosud neznámé či neexistující prvky“ (s.31). Příkladem je Peirceova vzpomínka na to, jak v Turecku potkal místního guvernéra. Jeho úřad rozeznal díky jeho atributům moci. Podkódování (*undercoding*) je případ, kdy na základě neexistujícího kódu formulují, zprvu předběžně, nějaký kód (Není ovšem zřejmé a autor nikde nevysvětluje, čím se krok podkódované abdukce liší od indukce).

Ve třetí kapitole (s. 36 nn) se autor vrací k rozlišení obsahových, preskriptivně orientovaných textů Tóry, které klade do protikladu k výrazovým, autokomunikativně a abduktivně orientovaným textům. Že nejde o triviální přiřazení do jedné nebo druhé skupiny, autor ukazuje na ustanovení Pesachu podle Ex 13,1-16. Zdánlivě významově zaměřený text je ve skutečnosti – mj. proto, že vzhledem k závěrům současného bádání historicko-referenční funkce (o kterém autor stručně informuje na str. 37-39) Exodu ustupuje do pozadí – podnětem reflexe o identitě Izraele a patří proto do kategorie výrazově orientovaných textů. Dalšími příklady jsou vyprávění o stvoření člověka, kde ovšem autor ani jednou biblický text přímo necituje a v navázání na Ricoeura jen hovoří o adamovském mýtu, dále příběh o spoutání Izáka (Gn 22,1-19) aj.

V poslední kapitole své práce (s. 51 nn) se autor za pomoci předložených kategorií dotýká některých textů Starého zákona, jmenovitě příběhu o zničení Sodomy (Gn 19,1-29). Pravidla plynoucí z naznačené metody jsou 1) vycházet z textu v jeho současné podobě, 2) vnímat jej jako mechanismus na vytváření významů, 3) vnímat v Tóře funkci dvou komunikačních rovin ("já -- on/a" a "já -- já") a 4) věnovat pozornost dějinám výkladu. Novum představuje důraz 3., tedy autokomunikační rozměr textu. Příběh o zničení Sodomy je představen paralelně s příběhem o Abrahamových hostech (Gn 18) a s příběhem o odporném činu Gibejců (Sd 19). Na základě terminologické shody a shodné dramatické struktury (příchod cizinců, odmítnutí / poskytnutí pohostinnosti, žádost davu, vyřešení) ukazuje, že ústředním tématem je pohostinnost nebo její absence. U výkladu příběhu Gn 19 autor konkordančním průzkumem jména Sodoma / Gomora připomíná jeho všeobecně negativní konotaci. Abdukovaným sdělením tohoto výrazově orientovaného textu je podle autora výzva k pohostinnosti vůči pocestnému. Ta nachází množství

explicitních formulací ve významově orientovaných textech. V závěrečné poznámce autor odmítá homofóbní výklad Gn 19, běžný v některých církevních kruzích.

Hodnocení

Práce je odvážným počinem mapujícím v biblistice málo známé území. Autor ji otevírá povzdechem, že ačkoli je v česko-slovenské teologii věnovaná značná pozornost hermeneutice, sémiotické práce Charlese Peirce a Umberta Eka zůstávají opomenuty (s.9). Sám však opomíjí, že v přeložených pracích např. Manfreda Oeminga nebo Johna Bartona, ale také v původní domácí tvorbě Jiřího Pechara, Aleše Hamana aj. se s těmito přístupy přece jen setkáme.

V představení modelu komunikace zůstává pouze u zmínky o sedmičetné funkci komunikačního procesu podle Romana Jakobsona, z něhož mj. Peirceův model vychází a s nímž by tedy měl být uveden do rozhovoru. Tento nedostatek signalizuje hlubší vadu celé práce. Bezsporně originální nápady jsou formulovány apodikticky, nejsou uvedeny do vztahu s domácím odborným rozhovorem (byť ztělesněným jen v překladové literatuře), a co je horší, v textu práce samotné jednotlivé argumentační kroky jen výjimečně vyplývají z dříve řečeného.

Ukázkou tohoto nedostatku je zpracování oddílu Gn 19,1-19 (s. 53 – 64), které mělo sloužit jako korunní ukázka toho, v čem je Lotmanova sémiotická metodologie přínosem. Vzhledem k tomu, o jak útlou jde práci, je nadproporční uvádět celý příběh (s. 53 -- 54). Ve vlastním, stručném ale korektním náznaku exegeze, pak zcela zaniká, v čem přesně spočívá přínos Lotmanova přístupu oproti standardní exegezi, která přece také počítá s narativní strukturou, hledá lexikální paralely a počítá se specifickými rysy daných žánrů.

Po formální stránce práce splňuje náležitosti kvalifikačních prací. Vyskytne se v ní několik případů chybného použití hebrejštiny (s.24 nemá být *j--c-a*, ale *j-d-a*, s. 49 nemá být *r-c-h* ale *r-c-ch*). V některých souvětích se ztrácí smysl a větná stavba je nejasná (viz např. Věta „Pokúsime sa teda odpovedať na otázku vzťahu textu...“ na s. 11), v celku je ale práce psaná kultivovaným jazykem.

Závěr:

V úvahách o hodnocení doporučuji vycházet ze stupně D.

Petr Sláma, 8.září 2015